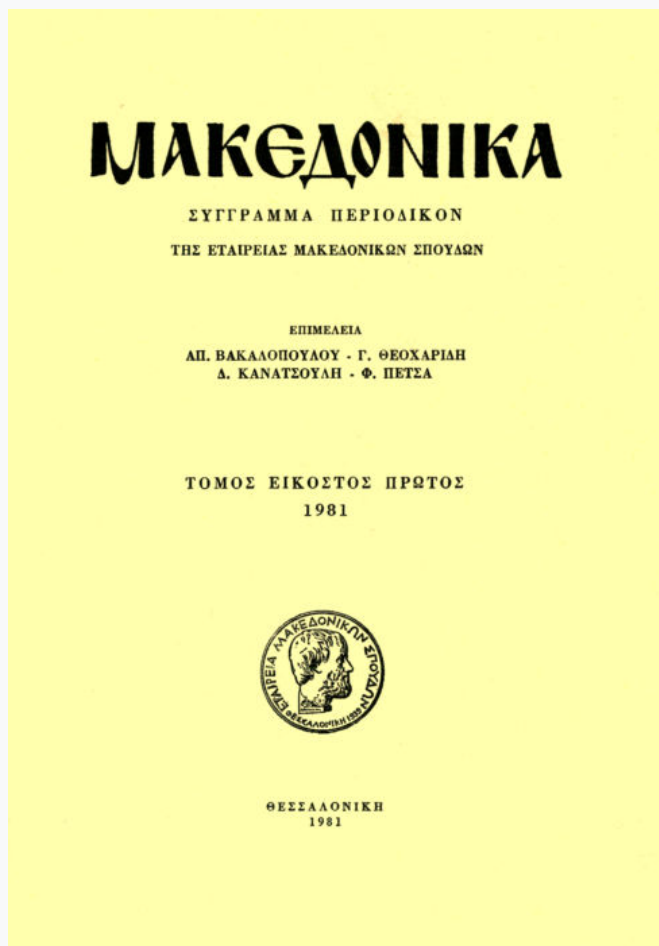

Μακεδονικά

Τόμ. 21, Αρ. 1 (1981)

Nicolas Oikonomidès, Documents et études sur les institutions de Byzance (VIIe-XVe s.)

Γ. Ι. Θεοχαρίδης

doi: [10.12681/makedonika.445](https://doi.org/10.12681/makedonika.445)

Copyright © 2015, Γ. Ι. Θεοχαρίδης

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Θεοχαρίδης Γ. Ι. (1981). Nicolas Oikonomidès, Documents et études sur les institutions de Byzance (VIIe-XVe s.). *Μακεδονικά*, 21(1), 419-431. <https://doi.org/10.12681/makedonika.445>

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑΙ

Nicolas Oikonomidès, Documents et études sur les institutions de Byzance (VIIe-XVe s.). Variorum Reprints, London 1976, (Préface de H. Ahrweiler), σελ. 340.

Μετά Πρόλογον της καθηγητρίας της Σορβόνης Ἑλένης Ἀρβάιλερ περὶ τῆς ἐπιστημονικῆς συμβολῆς τοῦ Ἑλλήνος βυζαντινολόγου Νικολάου Οἰκονομίδου ἀναδημοσιεύονται 24 μικραὶ μελέται αὐτοῦ, δημοσιευθεῖσαι μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1955-1974 εἰς διάφορα ἐπιστημονικὰ περιοδικὰ καὶ Πρακτικὰ διεθνῶν συνεδρίων, ἀναφερόμενα εἰς τὸν πίνακα περιεχομένων τοῦ βιβλίου, ἐκ τῶν ὁποίων μελετῶν μία εἶναι εἰς τὴν ἱαλικὴν (XIII), τρεῖς εἰς τὴν ἀγγλικὴν (VIII, XIV, XXI), τέσσαρες εἰς τὴν ἑλληνικὴν (I, IX, XVII, XVIII) καὶ αἱ ὑπόλοιποι εἰς τὴν γαλλικὴν γλῶσσαν.

Ὁ τόμος δὲν ἔχει ἰδικὴν τοῦ σελίδωσιν, ἀλλ' ἐκάστη μελέτη διατηρεῖ τὴν σελίδωσιν τῆς πρώτης δημοσιεύσεώς της εἰς τὸ ἐκάστοτε περιοδικόν, οὕτως ὥστε ἡ παραπομπὴ εἰς τὸν τόμον δὲν ἡμπορεῖ νὰ γίνῃ ἀπλῶς με ἀριθμὸν σελίδος, ἀλλὰ χρειάζεται πρῶτον ὁ αὐξὼν ἀριθμὸς (λατινικὸς) τῆς σχετικῆς μελέτης. Ὁ τίτλος τῶν εἰς ἑλληνικὴν γλῶσσαν μελετῶν εἶναι εἰς τὸν πίνακα τῶν περιεχομένων γραμμένος διὰ λατινικοῦ καὶ αὐτὸς ἀλφαριθμητικῶς διὰ τὴν ὁμοιομορφίαν.

Παρουσιάζοντες ἐνταῦθα τὸν τόμον θὰ δώσωμεν σύντομον περίληψιν τοῦ περιεχομένου ἐκάστης μελέτης, χωρὶς νὰ σχολιάσωμεν τὰ συμπεράσματα τοῦ συγγραφέως, ἀφοῦ ἐνταῦθα πρόκειται περὶ ἀπλῆς παρουσιάσεως ἔργου καὶ ὄχι περὶ βιβλιοκρισίας, εἰκοσιτεσσάρων μάλιστα μελετῶν.

I, 205-221: Akolouthia tou Hagiou Theodorou tou Neou.

Μετὰ ὀλίγα εἰσαγωγικὰ περὶ τῆς ἱστορικῆς ἀξίας τῶν Βίων, τῶν ὀλίγων γνωστῶν γενομένων ἐκ τοῦ πλήθους τῶν Νεομαρτύρων, καὶ περὶ τῆς σχετικῆς πρὸς αὐτοὺς βιβλιογραφίας:

1. Δίδονται αἱ κυριώτεραι πληροφορίες περὶ τοῦ συμμεῖκτου χειρογράφου 2118 τοῦ 14ου-15ου αἰῶνος, τοῦ προερχομένου ἐκ τοῦ Γυμνασίου Θεσσαλονίκης καὶ ἀνήκοντος προηγουμένως εἰς τὴν Μητρόπολιν τῆς πόλεως, εἰς τὸ ὁποῖον ἐβδόμη κατὰ σειρὰν περιέχεται ἡ Ἀκολουθία τοῦ Ἁγίου Θεοδώρου τοῦ Νέου, γραφεῖσα κατὰ τὸ α' ἡμῖς τοῦ 15ου αἰῶνος ὑπ' αὐτοῦ τούτου τοῦ συμπληρωτοῦ τοῦ κώδικος, διὰ χειρὸς τοῦ ὁποίου εἶναι γραμμένος καὶ ὁ πίναξ περιεχομένων τοῦ χειρογράφου.

2. Δίδεται ἡ βάσις τοῦ Συναξαρίου τοῦ βιογραφία τοῦ ἀγνωστοῦ ἄλλοθεν νεομάρτυρος τοῦ 14ου αἰῶνος Θεοδώρου τοῦ Νέου.

3. Τοποθετεῖται χρονολογικῶς βάσει ἱστορικῶν στοιχείων τὸ μαρτύριον τοῦ Νεομάρτυρος εἰς χρόνον πρὸ τῆς καταλήψεως τῆς Ἀδριανουπόλεως ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν Τούρκων τὸ 1362 καὶ ἀκριβέστερον κατὰ τὴν ἐπιδρομὴν τούτων κατ' αὐτῆς τὸ 1340 (ἢ 1345) καὶ ἡ συγγραφή τῆς Ἀκολουθίας τοῦ Νεομάρτυρος εἰς χρόνον πρὸ τοῦ 1362.

4. Διαπιστοῦται ὅτι παραμένει ἀγνωστον τὸ ὄνομα τοῦ συντάκτου τῆς Ἀκολουθίας, δεδομένου ὅτι δὲν ὑπάρχει εἰς αὐτὴν ἀκροστιχίς, ἡ δὲ ἄλλως συνήθης ἄκροστιχίς τῶν Θεοτοκίων τῆς αὐτῆς τῆς φορᾶς δὲν δίδει νόημα.

5. Δίδονται ἐξηγήσεις περὶ τοῦ τρόπου ἐκδόσεως τῆς Ἀκολουθίας ὑπὸ τοῦ συγγραφέως.

6. Παρατίθεται τὸ κείμενον τῆς Ἀκολουθίας ἐκ τοῦ Ἀθηναϊκοῦ κώδικος 2118 (15ου αἰ.), φ. 149α κ.ε., μετὰ τὰ σχετικά μέλη καὶ μετὰ τὸ Συναξάριον τοῦ Νεομάρτυρος.

II. 55-78: Un décret synodal inédit du patriarche Jean VIII Xiphilin, concernant l'élection et l'ordination des évêques.

Εἰς τὸν κώδικα R-II-11 τῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Ἑσκοριάλ τοῦ 11ου αἰῶνος, ὁ ὁποῖος ἀποτελεῖ δικανικὴν συλλογὴν, καὶ εἰς τὰ φύλλα αὐτοῦ 270^v-271^r ὁ σ. εὔρε τυχαίως Συνοδικὴν ἀπόφασιν ἄγνωστον ἀλλαχόθεν, τῆς ὁποίας δίδει τὸ περιεχόμενον, μεταγράφει τὸ ἑλληνικὸν κείμενον καὶ προβαίνει εἰς μακρὸν σχολιασμόν του.

Τόσον ἐκ τῆς ἀποδόσεως τοῦ περιεχομένου, ὅσον καὶ ἐκ τοῦ ἑλληνικοῦ κειμένου φαίνεται ὅτι ἡ Σύνοδος συνήλθεν ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως τὴν 14ην Μαρτίου 10ης Ἰνδικτιῶνος (1072) καὶ ἀπεφάσισεν ὁμοφώνως, συμφωνούντος τοῦ Πατριάρχου, νὰ ἐπιτρέπεται πάλιν ἡ ἐκλογὴ καὶ ἡ χειροτονία ἐπισκόπων τῶν ἐπαρχιῶν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, εἰδοποιουμένου σχετικῶς τοῦ Πατριάρχου, παρὰ τὴν ἐκδοθεῖσαν ἄλλοτε ἀπόφασιν τοῦ πατριάρχου Μιχαήλ, ἅλλ' οὐδέποτε ἐφαρμοσθεῖσαν οὔτε ἐπ' αὐτοῦ οὔτε ἐπὶ τοῦ διαδόχου του Πατριάρχου. Τὴν Συνοδικὴν ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἀπόφασιν ὑπογράφουν 27 μητροπολῖται καὶ 17 ἀρχιεπίσκοποι ὀνομαστί καὶ μετ' ἀναγραφῆς τῆς ἑδρας τῶν εἰς μακρὸν κατάλογον.

Κατόπιν ὁ σ., ἀφοῦ διαπιστώσει ὅτι πρόκειται περὶ τῶν προκατόχων πατριαρχῶν Μιχαήλ Κηρουλαρίου, τοῦ διαδόχου τοῦ Κωνσταντίνου Λειχοῦδης, συμπεραίνει ὅτι ὁ Πατριάρχης τῆς Συνοδικῆς ἀποφάσεως εἶναι ὁ Ἰωάννης 8ος Ξιφιλίνος (1η Ἰαν. 1064-2α Αὐγ. 1075) καὶ ὅτι ἡ Συνοδικὴ ἀπόφασις ἔλαβε χώραν τὴν 14ην Μαρτίου 1072.

Ἔπεται μακρὸς σχολιασμός τοῦ κειμένου μετρεῖς συμβολὰς τοῦ συγγραφέως: α) Προσπονητικὸν σχολιασμόν ἐκάστου ἐκ τῶν 41 ὑπογραφόντων τὴν Συνοδικὴν Πράξιν μητροπολιτῶν καὶ ἀρχιεπισκόπων, χρησιμοποιουμένων παρομοίαν καταλόγων ἱεραρχῶν τῆς αὐτῆς ἐποχῆς, β) ἔκθεσιν περὶ τοῦ *cursus honorum* τῶν ἱεραρχῶν, καὶ γ) ἔκθεσιν περὶ τοῦ προβλήματος τοῦ τρόπου ἐκλογῆς καὶ χειροτονίας τῶν ἱεραρχῶν κατὰ τὸ κανονικὸν δίκαιον, ὥς καὶ περὶ τῶν γενομένων κατὰ καιροὺς παρεκκλίσεων ἐξ αὐτοῦ.

III, 101-128: Le serment de l'impératrice Eudocie (1067). Une épisode de l'histoire dynastique de Byzance.

Ἐκτίθεται εἰσαγωγικῶς ἡ ἐκ τῶν πηγῶν γνωστὴ ἱστορία τοῦ θανάτου τὴν 21ην Μαρίου 1067 αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου Ι' Δούκα, ὁ ὁποῖος ἐπὶ τῆς ἐπιθανάτιου κλίνης του ἠνάγκασε τὴν ἐκ δευτέρου γάμου σύζυγόν του Εὐδοκίαν Μακρεμβολίτισσαν, ἀνεψιάν τοῦ πατριάρχου Μιχαήλ Κηρουλαρίου, νὰ ὀρκισθῇ ἐγγράφως ἐνώπιον τοῦ Πατριάρχου, τῆς Ἱερᾶς Συνόδου καὶ τῆς Συγκλήτου, συνυπογραφάντων πάντων τῶν ὀρκον, ὅτι δὲν θὰ συνάγῃ μετὰ τὸν θάνατόν του δεῦτερον γάμον καὶ ὅτι θὰ διατηρήσῃ εἰς τὴν θέσιν του τὸν Καίσαρα ἀδελφόν του Ἰωάννην Δούκαν, ἵνα οὕτως ἐξασφαλισθῇ ἡ διαδοχὴ τοῦ θρόνου εἰς τοὺς υἱοὺς του.

Ἐπισημαίνονται τὰ περιέχοντα τὸν Ὀρκον τοῦτον μοναδικὰ δύο χειρόγραφα, ὁ Vaticanus Palatinus gr. 124 τοῦ 14ου αἰῶνος καὶ ὁ Scorialensis gr. X-II-6, περαιωθεῖς τὴν 25ην Νοεμβρίου 1571 διὰ χειρὸς Βενεδίκτου Ἐπισκοποῦλου Κρητός. Ἀποδίδεται τὸ περιεχόμενον τοῦ Ὀρκου, δημοσιεύεται τὸ ἑλληνικὸν κείμενον του ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ καλυτέρου κώδικος Scorialensis καὶ ἔπονται:

1. Διπλωματικὸς σχολιασμός, ὅπου διαπιστοῦται α) ὅτι οἱ δύο κώδικες ἔχουν κοινὴν παλαιότεραν πηγήν, μὴ ἀποτελοῦσαν καὶ αὐτὴν τὸ πρωτότυπον, β) ὅτι ὁ Scorialensis εἶναι

μεταγενέστερος τοῦ Palatinus, καὶ γ) ὅτι τὸ πρωτότυπον μὲ τὴν ὑπογραφὴν τῆς αὐτοκρατείας κατεστράφη καὶ τὸ κείμενον τοῦ Ὁρκου προέρχεται ἐξ ἀντιγράφου του, κατατεθειμένου εἰς τὸν Χαρτοφυλακεῖον τῆς Ἐκκλησίας, ἐξ οὗ ἀντέγραψε τοῦτο νομικός τις.

2. Ὁ Ὁρκος καὶ τὸ «ἀνάθεμα», ὅπου ἐξετάζεται ἡ παροχὴ ὄρκου κατὰ τὸ Κανονικὸν δίκαιον καὶ ἡ σημασία τοῦ «ἀναθέματος» ὡς ποινῆς.

3. Ἱστορικὸς σχολιασμός, ὅπου ἐξετάζονται α) τὰ ἡνόμενα τῶν υἱῶν τοῦ Κωνσταντίνου Ι' καὶ ἡ ἐπαρχία τῶν ὡς πρὸς τὴν διαδοχὴν τοῦ θρόνου, β) τὸ νόημα τοῦ ληφθέντος εἰς τὸν Ὁρκὸν μέτρου περὶ διατηρήσεως τοῦ Καίσαρος Ἰωάννου Λούκα εἰς τὴν θέσιν του ἐνώπιον τῶν δυνατοτήτων καταλήψεως τῆς ἐξουσίας ὑπὸ τῶν ἐξαδέλφων τῆς αυτοκρατείας ἢ ὑπὸ τῶν δύο ἀνεπιῶν τοῦ πατριάρχου Μιχαὴλ Κηρουλαρίου, γ) οἱ σκοποί, εἰς τοὺς ὁποίους ἀπέβλεπεν ὁ Κωνσταντῖνος Ι' Δούκας διὰ τῶν ἀναληφθεισῶν ὑποχρεώσεων ὑπὸ τῶν ἐξαναγκασθέντων εἰς ὑπογραφὴν τοῦ Ὁρκου, καὶ δ) τὰ ἐκ τῶν πηγῶν γνωστὰ ἱστορικὰ γεγονότα μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κωνσταντίνου Ι' Δούκα μέχρι τῆς μάχης τῆς Μαντζικέρτης (19 Αὐγ. 1071) καὶ τῆς συλλήψεως καὶ τυφλώσεως τοῦ Ρωμανοῦ Δ' Διγενούς.

IV, 46-52: La dernière volonté de Léon VI au sujet de la tétragamie.

Εἰς τὴν γνωστὴν ἐκ τῶν πηγῶν ἱστορίαν τοῦ τετάρτου γάμου τοῦ αὐτοκράτορος Λέοντος ΣΤ' τοῦ Σοφοῦ, τὴν ὁποίαν διηγείται συντόμως ὁ συγγραφεὺς, ὁ ἀμέσως μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Λέοντος ΣΤ' ἀποκατασταθεὶς εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον τοῦ πατριάρχου Νικόλαος ὁ Μυστικὸς ἀπηθύνεν ἐπιστολὴν πρὸς τὸν πᾶπαν Ἀναστάσιον Γ' καὶ τοὺς ἐπισκόπους αὐτοῦ, εἰς τὴν ὁποίαν (δημοσιευμένη εἰς Migne, P. Gr. 111, 196-220) ἀναφέρεται μετάνοια τοῦ Αὐτοκράτορος πρὸ τοῦ θανάτου του, καὶ τὸ σχετικὸν ἀπόσπασμα τῆς ὁποίας παραθέτει μετὰ γαλλικῆς μεταφράσεως ὁ συγγραφεὺς.

Τῆς μοναδικῆς αὐτῆς καὶ μὴ ἐπιβεβαιωμένης ἄλλοθεν πληροφορίας τοῦ Πατριάρχου θεωρουμένης ὡς ἀμφίβολου γνησιότητος, ὁ σ. ἠτύχησε νὰ εὕρῃ ἐπιβεβαίωσιν αὐτῆς εἰς αὐτὴν ταύτην τὴν διαθήκην τοῦ Αὐτοκράτορος, σωζομένης εἰς ἀντίγραφον τοῦ 11ου αἰῶνος, τὸ ὁποῖον παρέλειπεν νὰ σημειώσῃ ὁ περιγράφας τὸν ἱεροσολυμικὸν κώδικα τοῦ Παναγίου Τάφου ἀριθμ. 24 (τοῦ 10ου αἰ.) Α. Παπαδόπουλος-Κεραμεὺς εἰς τὴν Ἱεροσολυμικὴν Βιβλιοθήκην του (Πετροῦπολις 1891, 89-96).

Δημοσιεύων τὸ κείμενον τῆς διαθήκης μετὰ τῆς γαλλικῆς μεταφράσεώς του ὁ σ. παρατηρεῖ: α) Ὅτι τοῦτο, παρὰ τὴν ἑλλειψιν ὑπογραφῆς, συμφωνεῖ πρὸς τὸ πνεῦμα καὶ ἐνίστε καὶ πρὸς τὸ γράμμα τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Πατριάρχου, ἀφοῦ εἰς ἀμφοτέρα τρία εἶναι τὰ κύρια σημεῖα: Αἰτήσις συγγνώμης πρὸς τὸν Πατριάρχην, συγκατάθεσις ἀναθεματισμοῦ ὅλων τῶν ὑποστηρίζαντων τὴν τετραγαμίαν καὶ ἀποκατάστασις τοῦ Πατριάρχου εἰς τὸν θρόνον του. Αὕτη ἀναγγελομένη εἰς τὴν Διαθήκην ἐπραγματοποιήθη ἀμέσως μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Λέοντος ΣΤ' (12 Μαΐου 920) ὑπὸ τοῦ διαδόχου αὐτοῦ συναυτοκράτορος Ἀλεξάνδρου τὴν 15ην Μαΐου 920.

Ἐξηγεῖ κατόπιν ὁ σ. τοὺς λόγους τῆς μετανοίας τοῦ Λέοντος ΣΤ', ὁ ὁποῖος ἔχων συνείδησιν ὅτι ἐδρίσκετο ἐν παρανομίᾳ καὶ τελὼν ὑπὸ ἀναθεματισμὸν πατριάρχου, ἠνείχετο τὴν κατάστασιν τῆς κατ' οἰκονομίαν ἀπαλλαγῆς του. Ἐπιτευχθέντος ὁμοῦ τώρα τοῦ σκοποῦ του ἠθέλησε πρὸ τοῦ θανάτου του νὰ σώσῃ τὴν ψυχὴν του, ἐγκαταλείψας ὁμοῦ εἰς καθάρσιν καὶ ἀνάθεμα ὅλους τοὺς ὑποστηρίζαντας αὐτόν.

V, 265-270: La «préhistoire» de la dernière volonté de Leon VI au sujet de la tétragamie.

Ὁ σ. ἀναγκάζεται νὰ ἐπανέλθῃ ἐπὶ τοῦ θέματος τῆς προηγουμένης μελέτης του (IV), τῆς τελευταίας βουλῆσεως δηλαδὴ τοῦ Λέοντος ΣΤ' περὶ τῆς τετραγαμίας του, διότι ἐν τῷ μεταξὺ ἡ P. Karlin-Hayter βιβλιοκρίνουσα εἰς «Byzantium» 32, 1 (1962) τὴν ὑπὸ τοῦ Α. Kazdan ἐκδόσιν τοῦ Βίου Ἀγίου Εὐθυμίου καὶ θεωροῦσα ὀνόπουτος τὰς πληροφορίας, κα-

τά τὰς ὁποίας ὁ ἴδιος ὁ Λέων ΣΤ' ἀνεκάλεσεν εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον τὸν Νικόλαον τὸν Μυστικόν, ὡς προερχομένης παρὰ τοῦ ἰδίου τοῦ Πατριάρχου, ἐπικαλεῖται πρὸς ὑποστήριξιν τῆς ἀπόψεώς της δύο κείμενα, ἐπιστολὴν τοῦ Νικολάου τοῦ Μυστικοῦ καὶ ἐπιστολὴν τοῦ Καισαρείας Ἀρέθα, γραμμένη τὸ 912 καὶ ὑπαινισσόμενα ἀποκατάστασιν τοῦ Νικολάου τοῦ Μυστικοῦ παρ' αὐτοῦ τούτου τοῦ Λέοντος ΣΤ'.

Ἀναλύνων τὰ σχετικὰ χωρία τῶν κειμένων τούτων ὁ σ. ἀποδεικνύει α) ὅτι ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Νικολάου τοῦ Μυστικοῦ ἀναφέρεται εἰς γεγονότα ἐπακολουθήσαντα τὴν ἐκθρόνισιν του τὴν 1ην Φεβρουαρίου 907 καὶ οὐδεμίαν σχέσιν ἔχει πρὸς τὴν τελευταίαν βούλησιν τοῦ Λέοντος ΣΤ', καὶ β) ὅτι ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Καισαρείας Ἀρέθα ἀναφέρεται καὶ αὐτὴ εἰς αὐτοκρατορικὴν ἐπιστολὴν τοῦ 907 καὶ ὄχι εἰς τὴν μετάνοιαν τοῦ Αὐτοκράτορος τὸ 912.

Τὰ μετὰ τὴν 1ην Φεβρουαρίου 907 καὶ τὴν ἐκθρόνισιν τοῦ Νικολάου τοῦ Μυστικοῦ γεγονότα ἀποκαθιστᾷ εἰς τὴν ἱστορικὴν σειρὰν τῶν ὁ σ. ἐπὶ τῇ βάσει τῆς πλέον λεπτομεροῦς συγχρόνου πρὸς τὰ γεγονότα πηγῆς, τοῦ Βίου τοῦ Ἁγίου Εὐδομίου.

VI, 158-175: Contribution à l'étude de la pronoiia au XIIIe siècle. Une formule d'attribution des parèques à un pronoiiaire.

Ἀπὸ τὸ χειρόγραφον Cod. Vatican. gr. 867, ἀντίγραφον τοῦ ἔτους 1239 περιέχον συμβολαιογραφικὰ ὑποδείγματα (τύπους) διαφόρων δικαιοπρασιῶν, τὸ ὁποῖον ἐδημοσιεύη ὑπὸ τοῦ G. Ferari τὸ 1912 καὶ τοῦ ὁποῖου τὸ περιεχόμενον συνεκροτήθη εἰς συλλογὴν οὐχὶ πολὺ πρὸ τοῦ 1259 ὁ σ. ἐπιλέγει πρὸς μελέτην τὸ ὑπόδειγμα ἀριθμ. 8 (φ. 35 τοῦ χειρογράφου, τίτλοφορούμενον: «παράδοσις παροίκων παρὰ τοῦ κατὰ χώραν δοῦκὸς πρὸς στρατιώτην»). Τοῦτο ἐκδοθὲν παρὰ τοῦ Th. Uspenskij τὸ 1888, ἀλλὰ μὴ συνδυασθὲν πρὸς τὸ σύστημα τῆς «προνοίας», ἀγνοουμένου ὅτι ὁ «στρατιώτης» εἶναι «προνοιάρχος», παρέμεινεν ἀμελέτητον. Ὁ σ. ἐκδίδει τοῦτο ἐκ νέου ἐκ τοῦ Vatican. Gr. 867 μετὰ κριτικοῦ ὑπομνηματισμοῦ, παραθέτει τὴν γαλλικὴν μετάφρασιν του καὶ προβαίνει εἰς σχολιασμόν αὐτοῦ, κατὰ τὸν ὁποῖον ἐξετάζει:

A. Τοὺς τίτλους, οἱ ὅποιοι χρησιμοποιοῦνται εἰς τὸ ἐν λόγῳ ὑπόδειγμα (formule), ὁπῶς «δοῦξ ἡ στρατοπεδάρχης ἡ παραδοτὴς τοῦ Θέματος» (στ. 8-9), «(πανσεβαστὸς) σεβαστὸς» (στ. 7-8), «μεγαλοδοξότατος» (στ. 3-4).

B. Τὴν διαδικασίαν χορηγήσεως «προνοίας», ἡ ὁποία παρουσιάζει τρία στάδια. Εἰς τὸ πρῶτον, ἡ Κυβέρνησις χορηγεῖ διὰ προστάγματος εἰς τὸν «προνοιάρχον» ἀριθμὸν φορολογικῶν μονάδων (ζευγάρια) ὠρισμένου ἐτησίου εἰσοδήματος. Εἰς τὸ δεύτερον, κατώτερος ἐπαρχιακὸς ὑπάλληλος καθορίζει τοὺς «παροίκους», οἱ ὅποιοι θὰ ἀποτελέσουν τὰ προβλεπόμενα «ζευγάρια» τοῦ προστάγματος καὶ χορηγεῖ εἰς τὸν ἐμφανισθέντα «προνοιάρχον» σχετικὸν «πρακτικὸν παραδόσεως». Εἰς τὸ τρίτον, ἀνώτερος τοπικὸς ὑπάλληλος (δοῦξ ἡ στρατοπεδάρχης ἡ παραδοτὴς) καθορίζει τὰ τμήματα γῆς, τὰ ὁποῖα θὰ ἀποτελέσουν τὴν «προνοίαν», καὶ τὰ ποσὰ τῶν ἐνοικίων τῶν «παροίκων», τὰ ὁποῖα θὰ ἀποτελέσουν τὸ προβλεπόμενον ὑπὸ τοῦ προστάγματος ἐτήσιον εἰσόδημα (νομισματικὴ ποσότης) τοῦ «προνοιάρχου», χορηγῶν νέον πρακτικὸν ἢ συμπληρώσαν τὸ προηγηθὲν «πρακτικὸν παραδόσεως» τοῦ κατωτέρου ὑπαλλήλου.

Μὴ διασφαθέντος «πρακτικοῦ προνοιάρχου», δυναμένου νὰ συγκριθῇ πρὸς τὸ ὑπόδειγμα τοῦ Vatican. Gr. 867, ὁ σ. ὁμολογεῖ ὅτι τὰ ἀνωτέρω συμπεράσματά του εἶναι ἐν μέρει ὑποθετικά καὶ δὲν ἠμποροῦν νὰ γενικευθοῦν δι' ὅλα τὰ διαμερίσματα τοῦ Κράτους καὶ δι' ὅλους τοὺς τέσσαρας αἰῶνας τῆς ἰσχύος τοῦ συστήματος τῆς «προνοίας», δεδομένων τῶν ἐπελθουσῶν ἀλλαγῶν τόσοις εἰς τὸ σύστημα τῆς χορηγήσεως «προνοίας», ὅσον καὶ εἰς τὸ διοικητικὸν σύστημα τῆς χώρας.

VII, 121-130: Une liste arabe des stratèges byzantins du VIIe siècle et les origines du thème de Sicile.

Πρόκειται περί τοῦ περιφήμου Καταλόγου βυζαντινῶν Θεμάτων, τὸν ὁποῖον διέσωσεν ἐξ ἀπολεσθέντος ἔργου τοῦ Ἀραβος Al-Djarmī ὁ Ἀραβ γεωγράφος Ibn-Khordadbeh εἰς τὴν δημοσιευθεῖσαν τὸ πρῶτον τὸ 846/7 Γεωγραφίαν του καὶ μετὰ τὸν ὁποῖον ἡσυχολήθησαν ὁ H. Gelzer (1899) καὶ ὁ E. W. Brooks (1901).

Εἰς τὸν Κατάλογον αὐτὸν μετὰ τὴν περιγραφὴν 14 ἐπαρχιῶν τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους ἀναφέρονται 6 πατρίκιαι 6 γεωγραφικῶν περιοχῶν τοῦ Κράτους καὶ εἶναι φανερόν ὅτι πρόκειται περὶ 6 στρατηγῶν 6 βυζαντινῶν Θεμάτων, τὰ ὁποῖα ἐκδόλως ταυτίζει ὁ συγγραφεύς.

Τὸ δεύτερον τοῦτο τμήμα τοῦ Καταλόγου τοῦ 9ου αἰῶνος δὲν ἐθεωρήθη ὡς ἀνεξάρτητον καὶ δὲν ἐμελετήθη ὡς τοιοῦτον, ἀλλὰ κατὰ τὸν σ. φαίνεται νὰ ἀντικατοπτρίζῃ πολλὴ παλαιότεραν τοῦ 9ου αἰῶνος ἐποχὴν, τὴν ὁποίαν ὁ σ. καθορίζει μὲ *terminus ante quem* τὸ ἔτος 695, ἔτος τῆς πρώτης ἐμφανίσεως τοῦ μὴ ἀναφερομένου εἰς τὸν Κατάλογον Θεματος Ἑλλάδος, καὶ μετὰ σύγκρισιν πρὸς τὴν *jussio* τῆς 17ης Φεβρουαρίου 687 τοῦ Ἰουστινιανοῦ Β' πρὸς τὸν Πάπαν, ὅπου εἰς τὸ τέλος ἀναγράφονται αἱ ὑπάρχουσαι τὸ 687 ἀνώτεραι στρατιωτικαὶ διοικήσεις ἐπαρχιῶν, καταλήγων εἰς τὰ ἐξῆς συμπεράσματα:

1. Τὸ δεύτερον τμήμα τοῦ Καταλόγου τοῦ Al-Djarmī ἀπαριθμεῖ ἔδρας στρατηγῶν τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους καὶ ἀντανακλᾷ κατάστασιν μεταγενεστέραν τοῦ 687 καὶ προγενεστέραν τοῦ 695 (πιθανῶς μετὰ 692-695).

2. Ἡ ἔδρα τοῦ στρατηγοῦ τῆς Σικελίας ἰδρύθη μετὰ τὸν 687-695 (πιθανῶς μετὰ 692-695), διὰ νὰ ἀνταποκριθῇ εἰς τὰς ὑπὸ τοῦ σ. ἐκτιθεμένης ἀνάγκας τῆς ἐσωτερικῆς καὶ ἐξωτερικῆς πολιτικῆς τῆς βυζαντινῆς Δύσεως.

3. Οἱ αὐτοὶ λόγοι ἐπέφερον τὴν μεταφορὰν τῆς διοικήσεως τῶν βορειοαφρικανικῶν στρατευμάτων εἰς Septem (Ceyta) πρῶτον (μετὰ τὸ 683) καὶ εἰς Σαρδηνίαν κατόπιν (μετὰ 687-695).

VIII, 105-109: On the date of John VIII's letter to Saridja Beğ (April 1432).

Διὰ τὴν ἐπιστολὴν αὐτὴν τοῦ αὐτοκράτορος Ἰωάννου Η' Παλαιολόγου πρὸς τὸν Βεζιρὴν τοῦ Μουράτ Β' Saridja Beğ, τὴν φέρουσαν μόνον Μηνολόγιον διὰ χειρὸς τοῦ Αὐτοκράτορος: Ἀπρίλιος, Ἰνδικτιῶνος 10, δύο μόνον χρονολογίαι εἶναι δυναταί, 1432 καὶ 1447, εἰς τὰς ὁποίας ἐμπίπτει 10η Ἰνδικτιῶν ἐντὸς τῶν χρόνων τῆς βασιλείας τοῦ Ἰωάννου Η'. Ἐξ αὐτῶν ὁ P. Wittek ὑπεστήριξε τὴν χρονολογίαν 1432 καὶ οἱ F. Babinger-Fr. Dölger ὑπεστήριξαν τὴν χρονολογίαν 1447, ἀμφότεροι μὲ βάσιν κυρίως στοιχεῖα ἐκ τῆς σταδιοδρομίας τοῦ Βεζιρίου Saridja Beğ. Ὁ Fr. Dölger μόνον, παρατηρήσας ἀσάβηαν γραφικὸν χαρακτήρος εἰς τὸ ἰδιόχειρον Μηνολόγιον τοῦ Αὐτοκράτορος, ἐχρησιμοποίησε πληροφορίαν τοῦ Δούκα, ὅτι ὁ Ἰωάννης Η' προσεβλήθη ὀλίγον πρὸ τοῦ 1448 ὑπὸ ποδάγρας (*gout*), διὰ τὴν ὑποστήριξιν τὴν χρονολόγησιν 1447, ἐξηγῶν τὴν ἀσάβηαν τοῦ γραφικοῦ χαρακτήρος διὰ τῆς ποδάγρας.

Ὁ σ. χρησιμοποιοῦν πληροφορίαν Ὁμιλίας Ἀωνόμου, δημοσιευθεῖσης ὑπὸ Σπυρίδωνος Λάμπρου (1926), τὴν ὁποίαν ἐπιτυχάνει νὰ χρονολογήσῃ ἐξ ἐσωτερικῶν αὐτῆς τεκμηρίων ὡς συγγραφεῖσαν μετὰ 1321. 1432-Θέρους 1433, πληροφορίαν ὅτι ὁ Ἰωάννης Η' εἶχε προσβλήθῃ ἐπὶ τινι χρόνῳ ὑπὸ μερικῆς παραλύσεως, ἰαθεὶς θαυματουργῶς μετὰ τεσσαρακονθήμερον παραμονὴν εἰς τὸν ναὸν τοῦ Φιλανθρώπου Χριστοῦ παρὰ τὴν Μονήν Ἁγίου Γεωργίου εἰς τὰ Μάγγανα, ἀποδεικνύει μὲ βάσιν γνωστά γεγονότα τῆς βασιλείας του ὅτι α) ὁ Ἰωάννης Η' προσεβλήθη ὑπὸ παρέσεως τέλη Φεβρουαρίου ἢ ἀρχὰς Μαρτίου 1432, β) μεταβάς ἀρχὰς Μαρτίου εἰς τὸν ναὸν τοῦ Φιλανθρώπου Χριστοῦ ἐπέστρεψε μετὰ τεσσαράκοντα ἡμέρας ἰαθεὶς, τὴν 13ην Ἀπριλίου 1432, καὶ γ) ὑπέγραψε συνεισφοράς τὸν Ἀπρίλιον 1432 τὴν ἐπιστολὴν πρὸς τὸν Saridja Beğ πρὸ τῆς τελείας ἰασεώς του καὶ διὰ τοῦτο μὲ τρεμαμένην χεῖρα.

IX, 193-196: Τὸ κάτω ἄρμαμέντον (καὶ ὄχι ὁ κατεπάνω τοῦ ἄρματος).

Ἀπὸ τὴν ὀρθὴν ἀνάγνωσιν ὑπὸ τοῦ J. B. Bury τῆς συντομογραφημένης φράσεως ἀπὸ τοῦ κατεπάνω τοῦ ἄρματος» ὡς ἀπὸ τ(οῦ) κάτ(ω) ἄρμαμ(έν) τ(ου)» εἰς τὸ χειρόγραφον Lipsiensis Bibl. Urb. Rep. 1,17, φ. 226β, τοῦ περιέχοντος τὸ «Περὶ βασιλείου τάξεως» τοῦ Πορφυρογεννίτου, προέκυψεν ἡ πληροφορία, περὶ ὑπάρξεως εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν τὸ 949 κρατικῆς Ὀπλοθήκης, ὀνομαζομένης «Κάτω ἄρμαμέντον».

Προσπαθὼν νὰ ἐντοπίσῃ τὴν Ὀπλοθήκην αὐτὴν ὁ σ. ἐξετάζει τὰς πληροφορίας τῶν πηγῶν διὰ πέντε ὀπλοθήκας εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ τὴν ὑπάρχουσαν δυνατότητα δι' ἐκάστην νὰ ὑπῆρχε τὸ 949.

Μετὰ τὸν ἀποκλεισμόν ὧων, πλὴν τοῦ «βασιλικῷ ἄρμαμέντου» τῆς Μαγναύρας, τὸ ὁποῖον δὲν ἡμπορεῖ νὰ εἶναι τὸ «κάτω ἄρμαμέντον», ὁ σ. προτείνει ὡς θέσιν αὐτοῦ τὴν περιοχὴν, ὅπου τὸν 10ον αἰῶνα εὕρισκετο ὁ ναύσταθμος, τὸ βυζαντινὸν «νεώριον», ὅπου ἡ παρουσία μιᾶς ὀπλοθήκης διὰ τὸν ἐφοδιασμόν τοῦ στόλου συμφωνεῖ μὲ τὸν ρόλον τοῦ «κάτω ἄρμαμέντου» εἰς τὸ «Περὶ βασιλείου τάξεως» καὶ ἡ θέσις τῆς εἰς τὴν ρίζαν τῶν ὑψωμάτων, ἐπὶ τῶν ὁποίων εὕρισκετο τὸ «μέγα παλάτιον» καὶ τὸ «ἄρμαμέντον τῆς Μαγναύρας», ἐκαιολογεῖ τὴν ὀνομασίαν «κάτω ἄρμαμέντον».

X, 177-183: Un taktikon inédit du Xe siècle, Cod. Scorial. gr. R-II.11.

Ὁ σ. εὗρεν εἰς τὸ χειρόγραφον R-II-11 τῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Ἑσκοριάλ, τὸ ὁποῖον εἶναι καλὸν ἀντίγραφον τοῦ 11ου αἰῶνος, καὶ εἰς τὰ φύλλα αὐτοῦ 269^v-270 νέον Τακτικόν, πίνακα δηλαδὴ προβαδίσματος καὶ πρωτοκαθεδρίας τῶν ἀξιωματῶν τοῦ Βυζαντίου, παρόμοιον πρὸς τὰ γνωστὰ Τακτικά τοῦ 9ου καὶ 10ου αἰῶνος, ὅπως τὸ Κλητορολόγιον τοῦ Φιλοθέου, τὸ Τακτικὸν τοῦ Οὐσπένσκη (845-856) καὶ τὸ Τακτικὸν τοῦ Μπενέσεβιτς (921-934).

Συγκρίνων κατόπιν τὸ Τακτικὸν τοῦ Ἑσκοριάλ πρὸς τὰ ὡς ἄνω γνωστὰ Τακτικά ὁ σ. εὕρισκε ὅτι τοῦτο δὲν διαφέρει ἐκείνων εἰς τὰ πρῶτα ἐξ ἀνάτατα τιμητικὰ ἀξιώματα, προχωρεῖ ὅμως κατόπιν εἰς τὴν ἱεραρχικὴν σειρὰν τῶν μὲν τιμητικῶν ἀξιωματῶν μέχρι τοῦ 11ου βαθμοῦ τοῦ «πρωτοσπαθαρίου» ἐκ τῶν 21 ὑπαρχόντων, τῶν δὲ πραγματικῶν ἀξιωματῶν μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ «μαγκλαβίτου», ἀποτελεῖ δηλαδὴ κατάλογον τῶν συνήθως καλουμένων εἰς τὴν βασιλικὴν τράπεζαν ἀξιωματούχων.

Ὅλων τῶν κατὰ τὰ πρῶτα τρία τέταρτα τοῦ 10ου αἰῶνος γνωστῶν τίτλων ἀξιωματούχων ὑπαρχόντων εἰς αὐτὸ ὁ σ. καθορίζει κατόπιν ἐκ τῶν εἰς γνωστὰς χρονολογίας καταληφθεισῶν ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν πόλεων καὶ ἐκ τῆς ἐγκαταστάσεως εἰς αὐτάς δοικῶν καὶ κατεπάνω ὡς terminum post quem τῆς συγγραφῆς τοῦ Τακτικοῦ τὸ ἔτος 975.

Ὁ terminus ante quem καθορίζεται ὑπὸ τοῦ σ. μὲ argumentum ex silentio, μὲ τὴν ἀπουσίαν δηλαδὴ εἰς τὸ Τακτικὸν τῶν διοικήσεων τῶν ὑπὸ τοῦ Βασιλείου Β' καταληφθεισῶν πόλεων, μὲ παλαιότεραν χρονολογίαν τὸ 997, ἔτος τῆς καταλήψεως τῆς Φιλιππουπόλεως καὶ τῆς ἐγκαταστάσεως τοῦ διοικητοῦ στρατηγοῦ τῆς.

Ἐν τέλει ὁ terminus ante quem 997 καταβιβάζεται ὑπὸ τοῦ σ. εἰς τὸ ἔτος 979, καθ' ὃ ἐδόθησαν ὑπὸ τοῦ Βασιλείου Β' εἰς τὸν κουροπαλάτην τῆς Ἰβηρίας Δαβίδ αἱ τρεῖς διοικήσεις τῆς περιοχῆς τῆς Θεοδοσιουπόλεως, αἱ ὁποῖαι ἀναφέρονται εἰς τὸ Τακτικόν. Οὕτω καθορίζεται ὁ χρόνος συγγραφῆς τοῦ Τακτικοῦ μεταξὺ 975-979, κατὰ τοὺς χρόνους δηλαδὴ τοῦ Τσιμισκῆ, καθ' οὗς ὀνομάσθη ἡ Πρεσθλάβα Ἰωαννουπόλις, ὅπως ἀναφέρεται αὐτὴ εἰς τὸ Τακτικόν, ἐνῶ ἡ ὀνομασία αὕτη ἐξηφανίσθη κατόπιν.

Τιμητικοὶ τίτλοι ἀξιωματῶν καὶ στρατιωτικοὶ διοικηταί, τὸ πρῶτον ἐμφανιζόμενοι εἰς τὸ Τακτικόν, μαρτυροῦν περὶ τῆς σημασίας του διὰ τὴν διοικητικὴν ἱστορίαν τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους καὶ περὶ τῆς ἀξίας του ὡς βάσεως χρονολογήσεως μεμονωμένων δεδομένων ἐκ τῶν πηγῶν.

XI, 118-123: Constantin VII Porphyrogénète et les thèmes de Cephalonie et de Longobardie.

Ὁ σ. ἐξετάζει χωρίον τοῦ *De administrando imperio* τοῦ Πορφυρογεννήτου (ἐκδ. Gy. Moravcsik-R. J. H. Jenkins, κεφ. 50, 85-87), ὅπου λέγεται ὅτι τὸ Θέμα Κεφαλληνίας ἦτο ἀλλοτε τοῦρμα τοῦ Θέματος Λαυγοβαρδίας καὶ ἐγένετο Θέμα ἐπὶ Λέοντος ΣΤ' (886-912), καὶ εὐρίσκει αὐτὸ ἐσφαλμένον, ἀφοῦ εἶναι γνωστὸν ἐκ τῶν μέχρι σήμερον ἐρευνῶν ὅτι τὸ Θέμα Κεφαλληνίας ὑπῆρχεν ἤδη πρὸ τῆς ἀποβάσεως τῶν Βυζαντινῶν εἰς Λαυγοβαρδίαν τὸ 876. Ἐξ ἄλλου ἐκ τῆς ἱστορίας τοῦ Θέματος Λαυγοβαρδίας, γνωστῆς διὰ τῶν νεωτέρων ἐρευνῶν τοῦ Α. Pertusi, καταδεικνύεται ὅτι μᾶλλον τὸ Θέμα Λαυγοβαρδίας ἰδρύθη ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Λέοντος ΣΤ' καὶ μάλιστα κατὰ τὸν Α. Pertusi μεταξὺ 887-888, κατόπιν μίας ταυτίσεως στρατιωτικῶν προσώπων, ἡ ὁποία ἀπορρίπτεται πειστικῶς ὑπὸ τοῦ συγγραφέως.

Ἐξετάζων κατόπιν τὴν κατάστασιν εἰς τὴν Κάτω Ἰταλίαν τὸ 876 ὁ σ. ἐξηγεῖ ἐκ τῶν γεγονότων τὴν ἐξάρτησιν τῆς Λαυγοβαρδίας ἐκ τῆς Κεφαλληνίας καὶ καταλήγει εἰς τὸ συμπέρασμα α) ὅτι ἡ Λαυγοβαρδία κατ' ἀρχάς μετὰ τὸ 876 ἀπετέλεσε τοῦρμαν τῆς πλεισιεστέρως δυτικῆς στρατιωτικῆς βάσεως τῶν Βυζαντινῶν, τοῦ Θέματος Κεφαλληνίας, καὶ κατόπιν, σταθεροποιήσεως τῆς βυζαντινῆς κατοχῆς περὶ τὸ Bari, ἐγένετο Θέμα μεταξὺ 30 Αὐγ. 886 καὶ 891, καὶ β) ὅτι ὁ Πορφυρογεννήτος συγχύσας σημειώσεις του, ἀντὶ νὰ γράψῃ ὅτι ἡ Λαυγοβαρδία διατελέσασα τοῦρμα τῆς Κεφαλληνίας ἀνυψώθη εἰς Θέμα ἐπὶ Λέοντος ΣΤ', ἔγραψε τὸ ἀντίθετον. Τοῦτο ἀποτελεῖ ὑπόθεσιν βεβαίως, λέγει ὁ σ., ἡ ὁποία ὁμῶς συμφωνεῖ μετὰ τὴν ἱστορικὴν πραγματικότητα.

XII, 57-59: Recherches sur l'histoire du Bas-Danube aux Xe-XIe siècles: La Mésopotamie de l'Occident.

Εἰς τὸ Τακτικὸν τοῦ χειρογράφου R-II-11 τῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Ἑσκοριάλ τοῦ 11ου αἰῶνος, τοῦ ὁποῖου ὁ σ. εἰς τὴν προηγηθεῖσαν μελέτην του (X) ἐχρονολόγησε μεταξὺ 975-979, ἀναφέρεται διὰ μοναδικὴν φορὰν (φ. 269ν, 20) στρατηγὸς «Μεσοποταμίας τῆς Δύσεως». Ἀναζητῶν τὴν θέσιν τοῦ συνοριακοῦ αὐτοῦ Θέματος, ὁ σ. ἀποκλείει μετὰ εὐλογα ἐπιχειρήματα τὰς βυζαντινὰς κτήσεις εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ τὴν Χερσόνα, τῆς Ἀνατολῆς αὐτοαποκλειομένης ἐξ ὁρισμοῦ καὶ τῆς ἀρχαίας Μεσοποταμίας οὐσης ἀραβικῆς ἀπὸ τοῦ 7ου αἰῶνος, καὶ καταλήγει εἰς τὸ σύνορον τοῦ Δουνάβεως, ὁ ὁποῖος παραλληλίζεται πρὸς τὸν Εὐφράτην εἰς τὰς πηγὰς τοῦ 10ου αἰῶνος.

Ἡ κατὰ τὰς πηγὰς ἱστορία τῆς καταλήψεως τῆς Βουλγαρίας μετὰ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Τσιμισκῆ τοῦ 971, ἡ ὑπ' αὐτοῦ ὀχύρωσις τοῦ συνόρου τοῦ Δουνάβεως μετὰ τὴν νίκην καὶ ἡ διοικητικὴ ὁργάνωσις τῆς περιοχῆς κατὰ τὸ Τακτικὸν τοῦ Ἑσκοριάλ ἀναγκάζουν τὸν σ. νὰ ἀναζητήσῃ τὴν «Μεσοποταμίαν τῆς Δύσεως» εἰς τὰς ὄχθας τοῦ Δουνάβεως οὐχὶ μακρὰν τοῦ Δουρυστόλου, ἂν καὶ μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Σαμουήλ τὸ 976 ἡ περιοχὴ ἐχάθη διὰ τοὺς Βυζαντινοὺς καὶ ἀνακατελήφθη πρὸ τοῦ 1000.

Ἐξετάζων κατόπιν ὁ σ. τὰ ἀρχαιολογικὰ νεώτερα δεδομένα τῆς περιοχῆς, ἦτοι ὀχυρά, κεραμικά, νομίσματα καὶ σφραγίδας, διαπιστώνει: α) ὅτι τὸ σύνορον τοῦ Δουνάβεως τὸ 971 ἐξετείνεται κατὰ μῆκος τοῦ κάτω ροῦ τοῦ ποταμοῦ ἐφ' ὅλης τῆς δεξιᾶς καὶ εἰς μέρη τῆς ἀριστερᾶς ὀχθῆς αὐτοῦ, β) ὅτι λίαν σημαντικὰ στρατιωτικὰ κέντρα εὐρίσκοντο εἰς τὸ μέσον τοῦ ποταμοῦ ἐπὶ ὀχυρωμένων νησίδων, καὶ γ) ὅτι οἱ Βυζαντινοὶ ἐξεδιώχθησαν ἐκ τῆς περιοχῆς ὑπὸ τοῦ Σαμουήλ καὶ ἐπανήλθον εἰς αὐτὴν τὸ ἔτος 1000.

Εἰς τὰς περιγραφὰς τοῦ Πορφυρογεννήτου εἰς τὸ *De administrando imperio* τῶν βορειο-ανατολικῶν τοῦ Δέλτα τοῦ Δουνάβεως περιοχῶν καὶ μέχρι τοῦ Δόν, τὰς ὁποίας κατὰ τὸν οἶ Οὐγγρον πρὶν ἢ ἐκδιωχθῶν ὑπὸ τῶν Πετσενέγκων, εὐρίσκει ὁ σ. ὅτι ἡ μεταξὺ Δουνάβεως καὶ Δνειπέρου δυτικωτέρα περιοχὴ, ἡ ὁποία κατὰ τὰ μέσα τοῦ 10ου αἰῶνος κατωκεῖ-

το υπό Πετσενέγκων, ὡς τοῦτο δεικνύει καὶ ἡ ἱστορία τοῦ τέλους τοῦ Σβιστοσλάβου ἐπὶ Τοιμισκῇ, ὠνομάζετο «Ἀτελκούζου», ὅπερ εἰς τὴν παλαιὰν οὐγγρικήν σημαίνει «Μεσοποταμία» καὶ ὅτι εἰς αὐτὴν τὴν περιοχὴν τοῦ κάτω Δουνάβους εὐρίσκετο ἡ «Μεσοποταμία τῆς Δύσεως», τῆς ὁποίας τὰ φυσικὰ χαρακτηριστικὰ παραλληλίζει πρὸς ἐκεῖνα τῆς Μεσοποταμίας τῆς Ἀνατολῆς.

Εἰς τὸν «δοῦκα Μεσοποταμίας» καὶ «κατεπάνω Μεσοποταμίας» τοῦ καταλόγου δουκῶν καὶ κατεπάνω τοῦ χειρογράφου τοῦ Ἑσχοριάλ βλέπει ὁ σ. εἰς τὸ πρῶτον τὴν Μεσοποταμίαν τοῦ Εὐφράτου καὶ εἰς τὸ δεύτερον τὴν Μεσοποταμίαν τοῦ Δουνάβους καὶ πείθει περὶ αὐτοῦ στηριζόμενος τὸσον εἰς τὴν ἐνθάδε τῆς σημασίας τῶν ἀναφερομένων διοικητικῶν περιοχῶν, ὅσον καὶ εἰς τὴν γεωγραφικὴν κατανομὴν αὐτῶν κατὰ μῆκος τῶν ἀνατολικῶν καὶ τῶν δυτικῶν συνόρων τοῦ Κράτους.

Ἀπὸ τὴν ἱστορίαν τῶν Πετσενέγκων κατὰ τὰς πηγὰς ἀπὸ τῆς ἐμφανισεῶς των ἀριστερὰ τοῦ Δουνάβους τὸ 1017 καὶ ἀπὸ τὴν ἱστορίαν τῶν ἐπαναλημμένων ἐπιδρομῶν των μέχρι τοῦ 1046 ὁ σ. διαπιστῶναι α) ὅτι περὶ τὸ 1040 οἱ Πετσενέγκοι κατέχουν ὀριστικῶς τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ Δουνάβους, β) ὅτι αἱ νησίδες τοῦ Δουνάβους δὲν κατέχονται πλέον παρ' οὐδενός, τοῦ βυζαντινοῦ συνόρου περιορισθέντος εἰς τὴν δεξιάν ὄχθην τοῦ Δουνάβους. Οὕτως ἐξάθῃ ἡ «Μεσοποταμία τῆς Δύσεως» καὶ τὸ ὄνομά της.

XIII, 173-176: La cronologia dell' incoronazione dell' imperatore bizantino Constantino VIII (962).

Κατὰ τὰς βυζαντινὰς πηγὰς ὁ Βασίλειος Β' ἐγεννήθη τὸ 958 καὶ ἐστέφθη συναυτοκράτωρ τοῦ πατρὸς του Ρωμανοῦ Β' τὸ Πάσχα 22 Ἀπριλίου τοῦ 960, ἐνδὲ μικρότερος ἀδελφὸς τοῦ Κωνσταντίνου Η' ἐγεννήθη τὸ ἐπόμενον ἔτος τῆς στέψεως τοῦ Βασιλείου Β' δηλαδὴ τὸ 960/1 (μεταξὺ Σεπτ. 960 καὶ Αὐγ. 961) καὶ ἐστέφθη καὶ αὐτὸς συναυτοκράτωρ «μετ' ὀλίγον χρόνον». Πότε ἀκριβῶς ἐστέφθη, εἶναι τὸ μικρὸν χρονολογικὸν πρόβλημα, τὸ ὁποῖον ἐπιτυγχάνει νὰ λύσῃ ὁ συγγραφεὺς.

Χρησιμοποιῶν ἰδιωτικά ἔγγραφα τῆς Κάτω Ἰταλίας, εἰς λατινικὴν γραμμένη, τὰ ὁποῖα ἀπὸ τῆς βυζαντινῆς κατοχῆς τῆς Ἀπουλίας (876) χρονολογοῦν κατὰ παλαιότερον ἔθος μὲ τὸ ἔτος τῆς βασιλείας τοῦ βασιλεύοντος αυτοκράτορος, ὑπολογιζομένου τοῦ ἔτους τούτου ἀπὸ τῆς στέψεως τοῦ αυτοκράτορος, παρατηρεῖ ὅτι ἔγγραφα τοῦ Μαΐου 962 ἀναφέρουν ἀντίστοιχον ἔτος τῆς βασιλείας τοῦ Ρωμανοῦ Β' καὶ τοῦ Βασιλείου Β' καὶ ἀγνοοῦν τὸν Κωνσταντίνον Η', ἐνδὲ ἄλλα ἔγγραφα, Αὐγ. 981, Ἰουν. 983 καὶ Νοεμβ. 992, ἀναφέρουν τὸ ἀντίστοιχον ἔτος τῆς βασιλείας τοῦ Βασιλείου Β' καὶ τοῦ Κωνσταντίνου Η'. ὑπολογιζομένου ἀπὸ τῆς στέψεως ἐκάστου. Οὕτως ὑπολογίζει ὁ σ. ὅτι:

958 ἐγεννήθη ὁ Βασίλειος Β'

22 Ἀπριλ. 960 ἐστέφθη ὁ Βασίλειος Β'

960/1 (μεταξὺ Σεπτ. 960-Αὐγ. 961) ἐγεννήθη ὁ Κωνσταντίνος Η',

961/2 (μεταξὺ Σεπτ. 961-Αὐγ. 962) ἐστέφθη ὁ Κωνσταντίνος Η',

μετὰ ἓν ἔτος λοιπὸν ἀπὸ τῆς γεννήσεώς του καὶ ὅχι «μετ' ὀλίγον χρόνον».

Ἐπὶ πλέον ὁ σ. κάμνει τὴν εὐλόγοφαν ὑπόθεσιν, ὅτι, ἐπειδὴ ὁ Ρωμανὸς Β' ἐστέφθη Πάσχα 6 Ἀπριλίου 945 καὶ ἔσπευε τὸν πρωτότοκον υἱὸν του Βασίλειον Β' πάλιν Πάσχα 22 Ἀπριλίου 960, ἴσως ἔσπευε καὶ τὸν δευτερότοκον υἱὸν του Κωνσταντίνον Η' πάλιν Πάσχα 30 Μαρτίου 962.

XIV, 413-417: The donations of castles in the last quarter of the 11th century (Dölger, Reges'en 1012).

Τίτλος νόμου τοῦ Μιχαὴλ Ζ' Παραπινάκη (1071-1078), διασωθεὶς εἰς Cod. paris. gr. 1277, φ. 261V, θεσπίζοντος ὅτι ἡ δωρεὰ κάστρων εἰς οἵονδήποτε πρόσωπον νοεῖται διὰ βί-

ου προσωπική (και όχι κληρονομική), δίδει αφορμήν εις τόν σ. νά διερευνηθῇ περὶ τίνος πρόκειται καὶ νά καταλήξῃ εἰς τὰ ἑξῆς:

"Ὅπως φαίνεται ἀπὸ ἑγγραφα τῆς Μονῆς Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου τῆς Πάτμου τοῦ τελευταίου τετάρτου τοῦ 11ου αἰῶνος, προέκυψεν ἡ ἀνάγκη, λόγφ επιδρομῶν Οὐζων, Κουμάνων καὶ Πετσενέγων εἰς τὰς βαλκανικάς ἐπαρχίας καὶ Σελτζούκων Τούρκων εἰς τὰ Δωδεκάνησα, τὸ Βυζαντινὸν Κράτος ἠναγκάσθη, ἔχον ἀπειθαρχον στρατὸν μισθοφόρων, τὴν Μ. Ἀσίαν ἀπωλεσθεῖσαν εἰς τοὺς Σελτζούκους τὸ 1071 καὶ διαλελυμένον τὸ σύστημα τῶν Θεμάτων του, νά ἐνισχύῃ τὴν ἑμυνάν του παραχωροῦν εἰς μονὰς καὶ κτηματίας ἰδιώτας κάστρα, ἔστω καὶ μικρὰ καὶ ἀσήμαντα, διὰ τὴν συντήρησιν τῆς οὐχρώσεώς των καὶ προστασίαν εἰς αὐτὰ τοῦ ἐντοπίου πληθυσμοῦ, ἀλλὰ κατὰ βυζαντινὴν κρατικὴν νοσοτροπίαν μὲ παραχώρησιν αὐτῶν προσωπικοῦ καὶ όχι κληρονομικοῦ χαρακτῆρος, τῆς ὀριστικῆς παραχώρησεως κρατικῶν δικαίων εἰς ἰδιωτικά πρόσωπα οὐσης ἀπαράδεκτου.

XV, 113-145: Cinq actes inédits du patriarche Michel Autoreianos.

Εἰς τὸν Cod. paris. gr. 1234 τοῦ 13ου αἰῶνος, τὸν περιέχοντα κυρίως τὴν Δογματικὴν Πανοπλίαν τοῦ Νικήτα Χωνιάτου καὶ ἀνήκοντα ἄλλοτε εἰς τὸν μητροπολίτην Κυζίκου Θεόδωρον Σκουταριώτην, ὑπάρχουν διάφοροι προσθήκαι, μεταξὺ τῶν ὁποίων συγκαταλέγονται πέντε (I-V) ἑγγραφα τοῦ πατριάρχου Μιχαὴλ Δ' Αὐθωρειανοῦ (1208-1214) ἀπευθυνόμεθα πρὸς τὸν αὐτοκράτορα τῆς Νικαίας Θεόδωρον Α' Λάσκαρην (1205-1222).

Ὁ σ. δημοσιεύει πρῶτον τὰ κείμενα τῶν ἑγγράφων μετὰ γαλλικῆς μεταφράσεως αὐτῶν καὶ κατόπιν σχολιάζων αὐτὰ δίδει: Α) Τὰ ἱστορικά γεγονότα τῆς ἐποχῆς των καὶ Β) Τὸ περιεχόμενον τῶν ἑγγράφων. Οὕτως: α) εἰς τὰ ἑγγραφα I καὶ V πρόκειται περὶ τοῦ διορισμοῦ τοῦ ἡγουμένου τῆς Μονῆς τῶν Ἀκοιμητῶν Μαξίμου ὡς πνευματικοῦ πατρὸς τοῦ αὐτοκράτορος Θεοδώρου, β) εἰς τὰ ἑγγραφα II καὶ III, εἰς μὲν τὸ II πρόκειται περὶ Πράξεως τοῦ Πατριάρχου καὶ τῆς ἐνδημούσης Συνόδου τῆς Νικαίας ἀπευθυνομένης πρὸς τὸν στρατὸν τοῦ Θεοδώρου πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ ἠθικοῦ του κατὰ τὰς μάχας ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν, εἰς δὲ τὸ III πρόκειται περὶ προσωπικῆς ἐπιστολῆς τοῦ Πατριάρχου πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα χορηγούσης εἰς αὐτὸν ἄφεσιν ἁμαρτιῶν εἰς τοὺς ἀγῶνας του κατὰ τῶν ἐχθρῶν, καὶ τέλος γ) εἰς τὸ ἑγγραφο IV δίδεται ὁρκος πίστεως εἰς τὸν Αὐτοκράτορα καὶ τὸν υἱόν του Νικόλαον.

Τέλος, Γ) ὁ σ. συνδυάζων τὰ δεδομένα τῶν ἑγγράφων μὲ τὰ γνωστὰ ἱστορικά γεγονότα χρονολογεῖ τὰ ἑγγραφα μεταξὺ 1208-1210 καὶ ἐπισημαίνει τὴν ἱστορικὴν ἀξίαν των ὡς ἐνδεικτικῶν τῆς ἀναγεννήσεως τῶν αὐτοκρατορικῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν θεσμῶν εἰς τὴν Νίκαιαν ἐκ τοῦ ἀπωλεσθέντος Βυζαντίου καὶ μερικῶν νέων ἀπόψεων τῆς νοσοτροπίας τοῦ Βυζαντίου ἐν ἐξορίᾳ.

XVI, 489-493: Les archives médiévales du Mont Athos: État actuel de l'inventaire et programme de publication.

Εἰς τὴν ἀνακοίνωσίν του αὐτὴν πρὸς τὸ 13ον Διεθνὲς Συνέδριον Βυζαντινῶν Σπουδῶν εἰς τὴν Ὁξφόρδην τὸ 1967 ὁ σ. προβαίνει εἰς ἀπολογισμὸν τοῦ μέχρι τότε ἔργου τῆς ἐπιστημονικῆς ἐκδόσεως τῶν μεσαιωνικῶν ἑγγράφων τῶν Μονῶν τοῦ Ἁθῶ, ἑλληνικῶν πρὸ παντὸς ἀλλὰ καὶ ἀλλογλώσσων, ὡς προβλέπεται: αὕτη εἰς τὴν γαλλικὴν σειρὰν «Archives de l'Athos». Τί ὑπάρχει δηλαδὴ, τί ἔχει ἤδη ἐκδοθῇ, μὲ βάσιν κυρίως τὴν Βιβλιογραφίαν τοῦ Μ. Μανούσακα (ΕΕΒΣπ. 1963), καὶ τί ἐτοιμάζεται νά ἐκδοθῇ.

Ἀναφέρει τὰς διατυπώσεις ἀναζητήσεως ἑγγράφων εἰς τὰς Μονὰς τοῦ Ἁθῶ καὶ τὰ ἀπίθανα πολλάκις μέρη ἀνευρέσεώς των, τοὺς ἐκτὸς τοῦ Ἁθῶ ὑπάρχοντας Καταλόγους καὶ Συλλογὰς φωτογραφικῶν ἑγγράφων τοῦ Ἁθῶ τῶν διαφόρων κατὰ καιροὺς ἐπιστημονικῶν ἀποστολῶν εἰς αὐτὸν καὶ κατόπιν κατὰ Μονήν, ποίῳ μονὸν ἐξεδόθησαν τὰ ἑγγραφα

ποίαν έτοιμάζεται ή έκδοσις, ένδεκα έν τῷ συνόλῳ από είκοσι, και έκ τῶν ὑπολοίπων πόσα έγγραφα είναι γνωστά και πόσα ἐξ αὐτῶν ἐξεδόθησαν ἀτελῶς μέχρι σήμερον.

XVII, 195-201: 'Η διανομή τῶν βασιλικῶν «ἐπισκέψεων» τῆς Κρήτης (1170-1171) και ή δημοσιονομική πολιτική τοῦ Μανουήλ Α' Κομνηνοῦ.

Εἰς τὴν ἀνακοίνωσίν του αὐτὴν πρὸς τὸ 3ον Διεθνὲς Κρητολογικὸν Συνέδριον τοῦ 1968 ὁ σ. ἐξετάζει θέμα τῆς δημοσιονομικῆς πολιτικῆς τοῦ Μανουήλ Α' Κομνηνοῦ ἐπὶ τῇ βάσει γνωστῆς προστάξεως αὐτοῦ τοῦ 1171, διὰ τῆς ὁποίας διακόπτεται ή παροχή 700 μοδίων σίτου εἰς τὴν Μονὴν τοῦ 'Ιωάννου τοῦ Θεολόγου τῆς Πάτμου ἐκ τῶν βασιλικῶν «ἐπισκέψεων» (κτημάτων) τῆς Κρήτης, διότι τὰ κτήματα αὐτὰ παρεδόθησαν ὑπὸ τοῦ Αὐτοκράτορος εἰς τοὺς «ἐντοπίους», ἵνα τὸ Κράτος εἰσπράττῃ εἰς τὴν ἐξῆς παρὰ τῶν καλλιερ-γητῶν τῶν φόρον εἰς νομίσματα.

'Η διὰ τοῦ μέτρου τούτου μείωσις τοῦ εἰς εἶδος εἰσοδήματος τοῦ Κράτους ἀς ἀμέσου καλλιεργητοῦ και ή μετατροπὴ τοῦ εἰσοδήματος ἀπὸ εἶδος εἰς χρήμα ἐρμηνεύεται ὑπὸ τοῦ σ. ἐν τῷ πλαισίῳ τῆς δημοσιονομικῆς πολιτικῆς τοῦ Μανουήλ Α', ὁ ὁποῖος χρησιμοποιεῖ τὸ σύστημα τῆς «προνοίας» και τῆς «δωρεᾶς ἀκινήτου» ὑπὸ δρους παροχῆς ὑπηρεσιῶν πρὸς τὸ Κράτος, διὰ νὰ ἐξασφαλίσῃ ὅσον τὸ δυνατόν περισσοτέρους χρηματικούς πόρους ἀμείβον κρατικούς λειτουργούς, ἀντὶ διὰ νομισμάτων, με μορφήν «προνοιῶν» και «δωρεῶν ἀκινήτων». τῶν ὁποίων τὰ χρηματικά εἰσοδήματα θὰ ἀπετέλουν τὴν ἀμοιβὴν τῶν ὑπηρεσιῶν τῶν.

Πῶς ἐλειτουργεῖ τὸ σύστημα, διασαφηνίζει ὁ σ. με δύο περιπτώσεις «δωρεᾶς ἀκινήτων», παραχωρήσεων δηλαδὴ βασιλικῶν «ἐπισκέψεων» (κτημάτων) ὑπὸ δρους στρατιωτικῶν ὑπηρεσιῶν, βάσει διασωθέντων ἐγγράφων, μίαν τῶν κτημάτων τῆς οἰκογενείας Σκορδίλῃ τοῦ 1183 ή τὸ 1192 και μίαν τοῦ Χορτάτζη, τὸν ὅποιον διεδέχθη τὸ 1196 ή Μονή τῆς Πάτμου.

XVIII, 23-31: Σημείωμα γιὰ τὸν 'Ανδρόνικο Ε' Παλαιολόγο (1390).

Μετὰ τὴν διαπίστωσιν τοῦ G. T. Dennis ἐπὶ τῇ βάσει δύο ἀνεκδότων κειμένων (Cod. phil. gr. 241, φ. 133-133^ν τῆς 'Εθνικῆς Βιβλιοθήκης τῆς Βιέννης και Cod. paris. gr. 968, φ. 1-5^ν) εἰς *Jahrb. d. Öster. Byz. Ges.* 16 (1967) 175-187, ὅτι ὁ 'Ιωάννης Ζ' Παλαιολόγος εἶ-χεν υἱόν, τὸν 'Ανδρόνικον Ε', ἀποθανόντα ἑπταετῇ πρὸ τῶν γονέων του, και ὅτι οὗτος γεννηθεὶς περὶ τὸ 1400/1 ἀπέθανεν περὶ τὸ 1407/8, ὁ σ. παρουσιάζει δύο μαρτυρίες πηγῶν (τοῦ 'Οδοιπορικοῦ τοῦ 'Ιγνατίου τοῦ ἐκ Σμολένσκ και τῆς 'Αναγραφῆς ἐξόδων τῆς Γενουατικῆς *Massaria* τοῦ Πέραν τοῦ ἔτους 1390), αἱ ὁποῖαι ὄχι μόνον ἐπιβεβαιώνουν ὅτι ὑπῆρ-χε πράγματι αὐτοκράτωρ 'Ανδρόνικος τὸ 1390, ἀλλὰ ἐπιτρέπουν εἰς τὸν σ. νὰ καθορίσῃ ὅτι ὁ 'Ανδρόνικος Ε' πρέπει νὰ εἶχε γεννηθῇ πρὸ τοῦ 'Απριλίου 1390, ἀναγορευθεὶς αὐτοκράτωρ τὴν 13/4 'Απριλίου, και νὰ εἶχεν ἀποθάνει μεταξύ Σεπτεμβρίου 1390 και ἀρχῶν τοῦ 1397.

'Εξετάζων κατόπιν τὰ τοῦ γάμου τοῦ 'Ιωάννου Ζ' Παλαιολόγου, γεννηθέντος περὶ τὸ 1370, μετὰ τῆς κόρης τοῦ Φραγκίσκου Β' Gattilusi τῆς Λέσβου Εἰρήνης (ἀργότερον μο-ναχῆς Εὐγενίας), δέχεται ὅτι ὁ γάμος πρόκειται πρὸ τοῦ 1390, ἀλλὰ προσπαθεῖ νὰ λύσῃ τὴν δυσκολίαν, ὅτι ή Εἰρήνη τὸ 1390 δὲν ἤμπορεῖ νὰ ἦτο πλέον τῶν 6 ἐτῶν, και δὲν ἤμπορεῖ νὰ ἐγέννησεν τὸν 'Ανδρόνικον Ε' πρὸ τοῦ 'Απριλίου 1390, με τὴν ὑπόθεσιν, ὅτι ὁ Φραγκίσκος Β' Gattilusi εἶχε νυμφευθῇ και εἶχεν ἀποκτήσῃ τὴν Εἰρήνην πολὺ πρὸ τοῦ 1384, ἀφ'ἣν ὁμος ἄλυστα ἄλλα ἀνακύπτοντα προβλήματα, ὅπως 'Ιωάννης Ζ' και Εἰρήνη δεῦτεροι ἐξάδελφοι; Φραγκίσκος Β' Gattilusi νόθος υἱὸς Φραγκίσκου Α' και ὄχι υἱὸς Μα-ρίας Παλαιολογίνας;

XIX, 681-688: Le haradj dans l'empire byzantin du XVe siècle.

‘Ο σ. παρακολουθεί εἰς ἔγγραφα τῶν Μονῶν τοῦ Ἱεροσολύμων, ἐκδεδομένα καὶ ἀνέκδοτα, τῆς πρώτης δεκαετίας τοῦ 15ου αἰῶνος, ὅτε μετὰ τὴν μάχην τῆς Ἀγκύρας τὸ 1402 ἡ Θεσσαλονίκη καὶ μέρος τῆς Μακεδονίας μετὰ τῆς Χαλκιδικῆς ἐπεστράφησαν ὑπὸ τοῦ Σουλταῶν εἰς τοὺς Βυζαντινοὺς, τῶν χρησιμοποίησιν καὶ σημασίαν τοῦ φορολογικοῦ δρου «χαράτζιν» καὶ τὸν τρόπον φορολογίας τῶν μοναστηριακῶν κτημάτων ὑπὸ τῶν διαδεχθέντων τοὺς Ὁθωμανοὺς καὶ τὸ φορολογικὸν τῶν σύστημα Βυζαντινῶν καὶ καταλήγει εἰς τὴν διαπίστωσιν, ὅτι εἰς τὴν ἐξετασθεῖσαν τοῦλάχιστον περιοχὴν οἱ Ὁθωμανοὶ εἶχον διατηρήσει τὸ παλαιὸν φορολογικὸν σύστημα τῶν Βυζαντινῶν, οἱ ὅποιοι ἐπανεληθόντες διετήρησαν ἐπὶ τὸ διάστημα τὸν φορολογικὸν ὁθωμανικὸν δρον «χαράτζιν», μεταφράσιν τοῦ ἑλληνικοῦ τοιοῦτου «τέλος».

XX, 527-533: À propos des relations ecclésiastiques entre Byzance et la Hongrie au XI siècle: Le métropolitaine de Turquie.

‘Ο σ. διεπίστωσεν ὅτι εἰς μερικά ἐκ τῶν χειρογράφων, ἐκ τῶν ὁποίων ἐξεδόθη ἡ Συνδικτικὴ ἀπόφασις τοῦ πατριάρχου Ἀλεξίου Στοδιτοῦ τοῦ ἔτους 1028, ὑπάρχουν ἐξ ἱεράρχαι, μὴ περιληφθέντες εἰς τὴν ἐν λόγῳ ἔκδοσιν, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἀναφέρεται μητροπολίτης Τουρκίας Ἰωάννης γνωστοῦ ὄντος ὅτι Τουρκίας σημαίνει Οὐγγαρίας.

Ἐξετάσας τὴν τάξιν πρωτοκαθεδρίας αὐτῶν καὶ συλλέξας προσωπογραφικὰς πληροφορίες περὶ αὐτῶν βεβαιοῦται ὅτι τὰ δνόματά τῶν δὲν ἀποτελοῦν μεταγενεστέρην προσθήκην εἰς τὰ χειρόγραφα καὶ ὅτι πράγματι τὸ 1028 ὑπῆρχε προσφάτου ἰδρύσεως ἑλληνικὴ μητρόπολις καὶ μητροπολίτης πάσης Οὐγγαρίας, ἐξηρητημένης ἐκ τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως.

Τὴν ὑπαρξὴν μητροπόλεως Τουρκίας (Οὐγγαρίας) τὸ 1028, ἐξηρητημένης ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, ὑποστηρίζουν μαρτυρίαι προσαγόμεναι ὑπὸ τοῦ σ., ἥτοι 1) Ἑλληνικὸν χειρόγραφον ἀχρονολόγητον τοῦ πρώτου χριστιανοῦ βασιλέως τῆς Οὐγγαρίας, τοῦ Ἁγίου Στεφάνου (997-1038), παραχωροῦν προνόμια εἰς ἑλληνικὴν μονὴν πόλεως τῆς Οὐγγαρίας τελοῦσης ὑπὸ Ἑλλήνα μητροπολίτην, 2) μολυβδόβουλλον μετὰ τὴν ἐπιγραφὴν «Σφραγὶς Ἀντωνίου μοναχοῦ, συγκέλλου καὶ προέδρου Τουρκίας», εἰς τὸ ὁποῖον «σύγκελλος» καὶ «πρόεδρος» ὑποδηλοῦν μητροπολίτην, 3) μαρτυρίαν τοῦ ἱστορικοῦ Κιννάμου (Βόν., 222), ὅτι εἰς τὸ Παγάτσιον (Bacs) τῆς Οὐγγαρίας τὸ 1164 εἶχε τὴν ἑδραν του «ὁ τοῦ ἔθνους ἀρχιερεὺς», καὶ 4) ἐκ τῆς ἱστορίας τῶν ἑλληνο-ουγγρικῶν σχέσεων α) τὰ περὶ ἱερομονάχου Ἱεροθέου, χειροτονηθέντος τὸ 948 «ἐπισκόπου Τουρκίας», καὶ β) τὰ περὶ βαπτίσεως Οὐγγρου ἀρχηγοῦ (Ajtony) τὸ 1002 καὶ ἰδρύσεως Μονῆς τοῦ Ἱωάννου Προδρόμου, ὅμα τῇ καταλήψει τοῦ Βιδινίου ὑπὸ τοῦ Βασιλείου Β’.

Ὅπως ὁ σ. διακρίνει δύο περιόδους τῆς ἱστορίας τῆς ἑλληνικῆς μητροπόλεως Οὐγγαρίας, μίαν ἀπὸ τοῦ 948, τερματισθεῖσαν ὑπὸ τῶν Λατίνων τῆς Οὐγγαρίας μετὰ τὸ 970-1000, καὶ μίαν ἀπὸ τοῦ 1002, τερματισθεῖσαν μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Φράγκων τὸ 1204.

XXI, 269-281: Correspondence between Heraclius and Kavadh-Siroe in the Paschal Chronicle (628).

‘Ο σ. μελετᾷ τὴν ἀλληλογραφίαν Σιρόη καὶ Ἡρακλείου μετὰ τὰς νίκας τοῦ τελευταίου τὸν Δεκ. 27 (Niveui) καὶ Ἰαν. 628 (Δασταγέρτη), ὡς αὕτη διεσώθη εἰς τὸν Cod. vatic. gr. 1941 τοῦ 10ου αἰ. τοῦ Πασχαλίου Χρονικοῦ καὶ εἰς τὸ φ. 300 καὶ εἰς τὸ τελευταῖον ἐμφανισθέν φ. 301 αὐτοῦ, τὰ περιέχοντα τὸ «ὑπομνηστικὸν» τοῦ Σιρόη καὶ τὴν ἀπάντησιν τοῦ Ἡρακλείου, τὴν ὅλην ἐπιστολὴν του τουτέστιν, τὴν σταλθεῖσαν ἀπὸ τοῦ στρατοπέδου τοῦ Gazak καὶ ἀναγνωσθεῖσαν τὴν 15ην Μαΐου 628 ἀπὸ τοῦ ἁμβωνος τῆς Ἀγίας Σοφίας Κωνσταντινουπόλεως.

Παραθέτει κατόπιν ό σ. τό κείμενον: Cod. vatic. gr. 1941, φφ. 300-301 και Πασχάλιον Χρονικόν, έκδ. Βόνν., σ. 735-737, και συγκρίνει αυτό πρός την παλαιότεραν επιστολήν του Χοσρόου, την έπικυροῦσαν την 50ετή συνθήκην του 562, ώς παραδίδει αυτήν ό Μέ- νανδρος Πρωτήτωρ, έκδ. De Boor, σ. 176-177, προσπαθών νά συμπληρώσῃ τό κενόν τών στ. 59-61 εις την άρχήν της άπαντήσεως του 'Ηρακλείου, και εξετάζει επί τη βάσει άφη- γηματικῶν πηγῶν (Πατριάρχου Νικηφόρου, Θεοφάνους χρονογράφου, Σεβέου άρμενίου Ιστορικού, Μιχαήλ του Σύρου Ιστορικού και άραβος Ιστορικού 'Αγαπίου του Μενβίδ) προ- βλήματα της μορφής και ούσιαστικῶν περιεχόμενον της άλληλογραφίας Σιρόη- 'Ηρακλεί- ου, ώς και την άκολουθηθεΐσαν διαδικασίαν της συνάψεως της συνθήκης του 628 μετά τών έπακολουθησάντων γεγονότων.

XXII, 1-8: Vardariotes, -W. L. Nd. R.-V. N. Nd. R: Hongrois installés dans la vallée du Vardar en 934.

Ό σ. ύπενθυμίζει τάς συντόμους πληροφορίας βυζαντινῶν χρονογράφων περί της πρώτης εισβολής Τούρκων (= Ούγγρων) τό 934 και παρακολουθεΐ την άνάμνησιν αυτής εις μεταγενεστέρους τών γεγονότων Ούγγρους χρονογράφους, ώς του γραμματέως του βα- σιλέως Bela, διηγουμένου σὺν τοῖς άλλοις ότι μέρος τών εισβολέων παρέμεινεν επί βυζαν- τινού εδάφους και έλαβεν νέον όνομα παρά τών 'Ελλήνων, όπερ έξηγει την ύπαρξιν όπό- του 10ου αἰῶνος εις την κοιλάδα του 'Αξιοῦ-Βαρδάρη τών Βαρδαριωτῶν Τούρκων, της έ- πισκοπής Βαρδαριωτῶν Τούρκων, τών συμπολεμισάντων μετά του Βασιλείου Β' «ύπο- σπόνδων» Τούρκων και του σώματος τών «Βαρδαριωτῶν» της αυτοκρατορικής φρουράς. Την αυτήν πενίαν πληροφοριῶν παρουσιάζουν αἱ ένδιαφερόμεναι πρό παντός τάς την ά- σφάλειαν της πρωτευούσης βυζαντινῆς χρονογραφίαι και διά την κατ' άλλας βοηθητικάς πηγάς πολὺν μεγαλυτέραν δευτέραν εισβολήν Τούρκων (Ούγγρων) του 943.

'Εκκινῶν έκ τῶν άνωτέρω ό σ. προσάγει ανατολικὰς πηγὰς του 10ου αἰῶνος (Masudi, Gardisi, Hudud-Al-Alam), εις τάς άφηγήσεις τών όποίων εμφανίζονται όνομασίαι τουρ- κικῶν φυλῶν, δυσκόλως δυναμένων νά ταυτισθοῦν, όπως W.L.ND.R ή V.N.ND.R. (μέ τά σύμφωνα μόνον του όνόματός των εις την άραβικὴν γραφήν) και άλλων τεσσάρων, και τών όποίων αἱ άφηγήσεις έθεωρήθησαν ύπό τών έρευνητῶν ώς εκτεινόμεναι και πέραν της εισβολής του 934 και συνεπῶς εις συγχέουσαι τά πράγματα, όθεν έγέγοντο διάφοροι ταυ- τίσεις τών μυστηριωδῶν όνομάτων οὔδένά πείθουσαι.

Ό σ. στηριζόμενος εις χρονολογικά, εις Ιστορικά και εις γεωγραφικά κριτήρια ά- νάγει την άφήγησιν του Masudi εις την εισβολήν τών Ούγγρων του 934 και βλέπει εις μὲν τά όνόματα W.L.ND.R ή V.N.ND.R τοὺς Βαρδαριώτας Ούγγρους, εις δὲ τά άλλα τέσσαρα τά όνόματα μερικῶν έκ τῶν όκτώ ούγγρικῶν φυλῶν, τά όποια αναφέρει ό Πορφυρογέννη- τος, De admin. imp. 40, 4, Μέγερη, Νέκη, Γενάχ και Κάβαροι.

XXIII, 335-346: Notes sur un praktikon de pronoiaire (Juin 1323).

Ό σ. μελετᾷ τό δεύτερον έκ τῶν δύο ύπό του M.P. Schreiner εις την στάχωσιν του Cod. Add. 2603 (13ου ή 14ου αἰ.) της Πανεπιστημιακής Βιβλιοθήκης του Cambridge (άλ- λοτε της Μονής Διονυσίου) ανακαλυφθέντων και δημοσιευθέντων (JÖB 19, 1970, 33-49) βυζαντινῶν Πρακτικῶν επί περγαμνής.

Α. 'Αναγνώσας την τελικὴν μονοκονδυλιάν του όνόματος του άπογραφέως του Πρα- κτικού ώς (Γεώργιος) «Φαρισαίος» και επί τη βάσει της έξ άλλων έγγράφων τῶν Μονῶν του 'Αθῶ γνωστής σταδιοδρομίας του άπογραφέως τούτου, βοηθούσης και της 'Ινδικτιῶ- νος 6 του Πρακτικού, διορθώνει την χρονολόγησιν 1368 του έκδότου του Πρακτικού εις τό 6ρθόν: 'Ιούνιος 1323.

Β. 'Εξετάζων τὸν περιεχόμενον του Πρακτικού, τό όποιον εἶναι «παράδοσις οἰκονο-

μίας» 80 νομισμάτων, εύρισκομένης εἰς τὸ χωρίον Λαγκαβίκεια τοῦ κατεπανικίου Ρεντίνας, εἰς τὸν Μανουὴλ Μπερίλαν, ὑπηρετοῦντα εἰς τὴν ἔφιππον φρουράν (μέγα ἀλλάγιον) τῆς Θεσσαλονίκης, καὶ συγκρίνων αὐτὸ πρὸς τὰ δύο παρόμοια ἀνέκδοτα Πρακτικά τῆς Μονῆς Ξενοφώντος καὶ πρὸς τὰ δύο ἐκδεδομένα τῆς Μονῆς Ζωγράφου καὶ τῆς Μονῆς Καρακάλα διαπιστώνει ὅτι τὸ Πρακτικὸν τοῦ Μπερίλα εἶναι τὸ πρῶτον γνήσιον Πρακτικὸν προνοιαρίου τελούντος ἐν κρατικῇ ὑπηρεσίᾳ, ἀποτελεῖ δηλαδὴ κρατικὴν παραχώρησιν ὑπὸ δροῦς παροχῆς ὑπηρεσιῶν προσωπικῇ καὶ μὴ κληροδοτούμενῃ.

C. Εἰς παρατηρήσεις κατόπιν ἐπὶ τοῦ περιεχομένου τοῦ Πρακτικοῦ ἐρμηνεύει τὸν δρον «ἀντὶ οἰκουμένου» καὶ ἐξηγεῖ τὸν φορολογικὸν μηχανισμόν ἐκ τοῦ ὁποίου οὗτος προέκυπεν, προβαίνων καὶ εἰς φορολογικοὺς ὑπολογισμοὺς κατόπιν συμπληρώσεως τῶν κενῶν τοῦ στ. 19.

XXIV, 285-302: L'organisation de la frontière orientale de Byzance au Xe-XIe siècles et le taktikon de l'Escorial.

Ἐκμεταλλευόμενος τὰς μοναδικὰς πληροφορίας τοῦ μεταξὺ 971-975 συνταχθέντος κώδικος Scorialensis gr. R-II-11 ἐπὶ τῆς γεωγραφίας τοῦ ἀνατολικοῦ συνόρου τοῦ Βυζαντίου κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ ὁ σ. ἐρευνᾷ πῶς ὁργανώθη ἡ ἀπὸ τῶν ἐκστρατειῶν τοῦ Βασιλείου Α' κατὰ τῶν Πανυλικιανῶν ἀρξαμένη καὶ διὰ τῶν ἐκστρατειῶν τοῦ Νικηφόρου Φωκά καὶ τοῦ Ἰωάννου Τσιμισκῆ συνεχισθεῖσα ἐπέκτασις τοῦ ἀνατολικοῦ συνόρου τοῦ Βυζαντίου πρὸς ἀνατολάς.

Μὲ βάσιν τὰς πληροφορίας τοῦ ὡς ἄνω κώδικος, τῶν πηγῶν καὶ τῆς ὑπαρχούσης βιβλιογραφίας ἀριθμεῖται καὶ καθορίζει τὴν γεωγραφικὴν θέσιν τῶν νέων μικρῶν τὴν ἑκτασιν καὶ τὴν στρατιωτικὴν δύναμιν αὐξανομένου ἀριθμοῦ Θεμάτων, προδιδόντων μίαν νέαν στρατιωτικὴν καὶ διοικητικὴν ὁργάνωσιν τῶν νεοκτηθέντων ἀνατολικῶν ἐδαφῶν καὶ καθορίζοντων τὴν γραμμὴν τοῦ νέου βυζαντινοῦ συνόρου εἰς τὴν βόρειον Συρίαν, εἰς τὴν Μεσοποταμίαν, νότιαν Ἀρμενίαν, καὶ εἰς τὴν παλαιὰν Ἀρμενίαν.

Τὸ νέον διοικητικὸν καὶ στρατιωτικὸν σύστημα συναντήσαν εἰς τὰ ἀπὸ τοῦ 9ου αἰῶνος κατακτηθέντα ἐδάφη τῆς ἀραβο-βυζαντινῆς συνοριακῆς ζώνης σημαντικὴν ἀρσένωσιν τοῦ ἑτερογενοῦς πληθυσμοῦ τῆς, λόγῳ προηγηθεισῶν ἐπανειλημμένων στρατιωτικῶν ἐπιχειρήσεων εἰς αὐτὴν, καὶ ἀναγκασθὲν νὰ ἀποικίσῃ αὐτὴν κυρίως δι' Ἀρμενίων, προσφύγων τῶν ἀραβικῶν ἐπιδρομῶν εἰς τὰς χώρας τῶν, ἀλλὰ καὶ ἄλλων ἐθνικῶν μειονοτήτων, ὁργάνωσε τὰ λαβόντα στρατιωτικὰ κτήματα καὶ ἀπολαύοντα θρησκευτικῆς ἀνεξίθρησκείας, ἀλλ' ἀπειθάρχητα καὶ ἄπιστα αὐτὰ πλήθῃ εἰς μικρὰς ἐκτάσεως Θέματα, μικρὰς στρατιωτικῆς δυνάμεως πεζῶν πλαισιουμένων ὑπὸ δυσαναλόγως μεγάλου ἀριθμοῦ βαθμοφόρων, ὀνομασθέντα «ἀρμενικά», ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ μεγάλα «ρωμαϊκά», καὶ ἀποτελέσαντα τὸ νέον διοικητικὸν σύστημα τοῦ ἀνατολικοῦ συνόρου τὸ 950, ἔργον πιθανῶς τῆς διοικήσεως τῆς Ἀνατολῆς ὑπὸ τῆς οἰκογενείας τῶν Φωκάδων, διαλυθὲν ὅμως ἀργότερον μετὰ τὰς ἐπαναστάσεις τοῦ Βάρδα Φωκά καὶ τοῦ Βάρδα Σκληροῦ δι' ἐπανειλημμένων μετοικήσεων τῶν ἀπειθάρχων καὶ ἀπίστων αἰρετικῶν αὐτῶν νεοβυζαντινῶν πληθυσμῶν.

XXIV, α: La frontière orientale de Byzance au Xe siècle (d'après Scorialensis).

Χάρτης, ληφθεὶς ἐκ τοῦ ἔργου τοῦ συγγραφέως: Les listes de préséance byzantines de IXe et Xe siècles. Introduction, texte, traduction et commentaire par N. Oikonomidès. carte I, Paris 1972.